

Minsk : BGU, 2006. – 208 s.

6. Ridings B. Universitet v ruinah / B. Ridings, [per. s angl. A. M. Korbuta]; – M.: Izd. domGos. un-ta – Vysshejskholijekonomiki, 2010. – 304 s.

7. Habermas Ju. Demokratija. Razum. Nравstvennost'. / Ju. Habermas, [per. s nem. A. Mihajlov, V. Kononov]; – M.: Nauka, 1992. – 176 s.

8. Habermas Ju. Postnacional'naja konstelljacija i budushhee demokratii / Ju. Habermas // Logos. – 2003. – № 4-5 (39). – S. 105-152.

9. Bauman Z. Society Under Siege. / Z. Bauman – L. : Routledge, 2003. – 256c.

10. Olds K., Robertson S.L. Globalizing Higher Education and Research for the Knowledge Economy / K. Olds, S.L. Robertson; – B.: "Coursera", 2014. – [URL]: <https://www.coursera.org/course/globalhighered>

Terepishchy S. O., a candidate of philosophical sciences, associate professor, National pedagogical university, is the name of M. P. Drahomanov (Ukraine, Kyiv), som org@ukr.net

Problem of transformation of modern university in the expansion educational space

The article is dedicated to one of the leading destinations of transformation of modern higher education – international expansion of educational space.

Methodological basis of research is defined approach that is based on the principles of objectivity and integrity. In particular, the paper used, the method of historicism and hermeneutics; dialectical method; method of system analysis; comparative method.

Presents the analysis of classical and modern university, based on demonstration of the dual nature of modern institutions of Higher Education, which combines features of productive enterprise and spiritual institutions. Based on the Olds K. and S. Roberts on latest research, author distinguishes three main strategies of spatial expansion of universities – ascending, descending and exterior. Reveals the main factors that contribute to the globalization of universities, grounded their active presence in the field of education the world of communication. Three distinct structural implementation of international level attributes in the structure of higher education.

Keywords: globalization, educational environment, urbanization, the city-region, commercialization, convergence of values.

Terepiщий С. А., кандидат философских наук, доцент, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), som org@ukr.net

Проблема трансформации современного университета в контексте экспансии образовательного пространства

Статья посвящена научному анализу отношений национального государства и образования в условиях процесса глобализации. Методологическая база исследования определяется подходом, который опирается на принципы объективности и целостности. В частности, в работе применены: метод историзма и герменевтики; диалектический метод; метод системного анализа; сравнительный метод.

На сегодняшний день образование приобретает приоритетное значение не только в культурных, но и экономических вопросах. Причиной этого является возникновение “экономики знаний” как ресурсной базы современного капитализма. Основываясь на исследованиях ведущих ученых в области образовательной глобалистики, автор статьи выделяет главные тенденции и новообразования на рынке педагогических услуг. В ходе работы обращается внимание на подобные диалектические отношения “глобального и локального” как структуре образования, так и в социальной системе современности в целом.

Ключевые слова: национальное государство, глобализация, унификация, экспорт образовательных услуг, образовательная реформа, образовательная политика.

* * *

УДК 101:378.4

Колотило М. О.

викладач кафедри філософії, Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут” (Україна, Київ), fortitudea@yandex.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОГО КАПІТАЛУ СТУДЕНТІВ ЯК ПОКАЗНИК РЕАЛІЗАЦІЇ МІСІЇ СУЧАСНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ (НА ПРИКЛАДІ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ СИСТЕМ США, ФРАНЦІЇ ТА ІРАНУ)

Сучасна інформаційна доба засновується на використанні якісно нового ресурсу – інтелектуального потенціалу особистості, внаслідок чого соціальний

інститут освіти набуває ознак нефіксованого в часі онтологічного процесу, що носить екзистенційний характер. Сутнісні трансформації системи освіти породжують зміни в ustalених формах діяльності університету, характер яких визначається процесами масовізації та віртуальної глобалізації освітнього простору. Необхідність реформування змісту академічної, управлінської та організаційної культури навчальної інституції, переліку виконуваних функцій актуалізує осмислення нової місії університету як вираження його призначення в суспільстві, що опосередковується завданнями по відношенню до людини/фахівця, держави та цивілізації. Концептуалізація нової місії університету в умовах людиноцентричної системи освіти має базуватися на усвідомленні ролі людини якості творця культури, а освітнього закладу – як простору формування її культурного капіталу.

Ключові слова: культурний капітал, університет, студент.

Соціокультурний простір сучасного соціуму визначається поступовою зміною ролі культурних факторів в процесах стратифікації суспільства. Як наслідок, при формуванні соціальних груп особливого ваги набирають такі риси індивіда як рівень загальної освіченості, культурної обізнаності, володіння мовами, що за обсягом понять можуть бути марковані поняттям “культурний капітал”. Університет як освітня інституція, в рамках якої відбувається завершальна підготовка людини як особистості та фахівця, може розглядатися в якості простору формування культурного капіталу студентів, подальше використання якого в професійній діяльності сприятиме вирішенню комплексу національних та загальноцивілізаційних проблем. Підтвердженням значущості розгляду цих питань виступають вже існуючі доробки значної плеяди зарубіжних та вітчизняних науковців: у питанні реформування університетської освіти в контексті становлення інформаційного суспільства слід відзначити праці Р.Барнетта, Б.Рідінгса, З.Баумана, М.Квека, Б.Кларка та ін.; у дослідженні місії та моделі сучасного університету – С.Марджинсона, А.Ліфєрова, Ф.Альтбаха, Дж.Салмі та ін.; у проблемі конструювання культурного капіталу в університетському просторі – Н.Чібісової, О.Бурдуковської, П.Бурдє, Ф.Фукуями, Ю.Биченка, О.Голікова, І.Шапошнікової та ін. В рамках даного дослідження авторка, спираючись на наукові розробки провідних фахівців освітньої галузі, здійснила спробу філософського осмислення університету як простору конструювання культурного капіталу студентів, що на сучасному етапі може виступати показником міри реалізації університетами своєї місії в інформаційну добу.

Метою написання даної статті є дослідження культурного капіталу університетів США, Франції та Ірану як показника реалізації даними освітніми інституціями власної місії в інформаційну добу. Основними завданнями даного дослідження є: експлікація понять “соціокультурне середовище університету”, “культурний капітал студентів” та визначення їх показників; дослідження культурного капіталу обраних для аналізу університетських систем з наступним представленням його результатів як показника міри реалізації освітніми інституціями їх місії; представлення загальних підсумків за результатами дослідження.

В найбільш загальному тлумаченні процес конструювання культурного капіталу студентів визначається освітнім процесом університету. Проте завдання оптимізації світоглядно-професійної підготовки студента в умовах сучасного інформаційного світу актуалізує необхідність врахування впливу соціокультурних факторів на

освітній процес, що визначається особливістю традицій країн, специфікою взаємодії університету з вітчизняними та зарубіжними підприємствами та організаціями, іноземною студентською та викладацькою спільнотами, іншими університетами тощо. Окреслені аспекти спільно з освітнім процесом поєднує в собі соціокультурне середовище університету, завданням якого є сприяння процесу становлення особистості в найбільш відповідних до сучасних світових реалій умовах. В сучасному науковому дискурсі соціокультурне середовище осмислюється в якості простору співжиття усіх учасників університетського простору, що виступає фактором соціально-культурної детермінації особистісного становлення студента [1, с. 13], сприяє формуванню певних суспільних норм та цінностей як фундаменту культурного капіталу людини [8].

В рамках даного дослідження, соціокультурне середовище університету представляє собою сегмент (спільно з педагогічним, дидактичним, інформаційним, корпоративним та ін.) цілісного середовища університету, завданням якого є задоволення світоглядних та професійних інтересів студентів у відповідності до загальнолюдських та національних цінностей. Комплексний аналіз соціокультурного середовища університету передбачає дослідження факторів впливу на його зміст зі сторони держави, ринку та суспільства (індекс освіти; частки ВВП на освіту та науку; частки бюджетних витрат на освіту; автономія та фінансування університетів, а також релігійний, гендерний та ментальний факторів) та системи показників (освітньо-професійні рівні; академічна мобільність; мова викладання; якість освіти; якість науково-інноваційної діяльності університетів; професорсько-викладацький склад; особливості освітнього процесу).

Дослідження соціокультурного середовища університету як фундатора культурного капіталу студентів передбачає розробку системи оцінки його змісту, що в умовах становлення інформаційного суспільства покликана носити інноваційний характер. Саме тому більш ефективним виглядає процес оцінювання культурного капіталу з позиції компетентнісного підходу, у відповідності до якого професійна компетентність майбутнього фахівця повинна містити як універсальні, так і спеціалізовані компетенції. Проте, оскільки аналітика останніх потребує доволі деталізованого дослідження за конкретними спеціальностями, що здобуваються студентами університетів, авторський інтерес в рамках даної роботи буде зосереджено на універсальних, згрупованих для зручності на міжкультурні; особистісні та інструментальні. Таким чином, в рамках даної роботи визначення міри набуття студентами університетів тих чи інших універсальних компетенцій, а також значення інших показників соціокультурної середовища університетів дає відповідь на питання про те, наскільки університети певної країни спроможні виконувати покладену на них місію. З метою реалізації дослідницького задуму було обрано університетські системи США, Франції, Ірану.

Дослідження культурного капіталу студентів США. До системи університетської освіти США, згідно

з класифікацією Карнегі [7] за 2010 р., відносяться два основні типи університетів: недослідницькі (724 заклади) та дослідницькі (297 закладів), серед яких є заклади і державної, і недержавної форми власності.

Екzogенні фактори. За індексом освіти, що відображає можливості доступу до освіти, її якість та ефективність з точки зору працевлаштування випускників освітніх закладів країна займає 11 місце з 122 досліджуваних (показник 1,027). Значення останнього показника, що розглядається в системі загального індексу людського капіталу поряд з такими показниками як індекс здоров'я (0,239), робочої сили та зайнятості (1,235) та соціально-правового забезпечення (1,181) дає підстави стверджувати про достатній рівень державних інвестицій в розвиток освітнього сегменту [12]. За показниками обсягу витрат на освіту у відсотках від ВВП за період з 2008 по 2010 рр. очевидною є тенденція незначного коливання з поступовим зростанням обсягу інвестицій на 2010 р. в розмірі 1,39%. Натомість за показником обсягу витрат на науку за період з 2009 по 2011 (2012) рр. також спостерігається незначне зростання починаючи з 2,74% в 2010 р. до 2,79% в 2012 р. Обсяг витрат на розвиток освіти з державного бюджету склав на 2010 р. 3,25%, що значно менше за показник в 3,48% в 2008 р. і означає зменшення її впливу на освітній сегмент [5].

Ментальний фактор. Становлення американської нації відбувалося шляхом змішування в ході історичного цивілізаційного процесу різних етнічних груп: індіанських племен, ірландців, британців, африканців, що спричинило ситуацію наявності суттєвих ментальних відмінностей серед громадян США. Проте в американській вищій школі, що орієнтує студентів на розвиток таких якостей як ініціативність та підприємливість, ці відмінності перестають відігравати значиму роль, оскільки здобуття освіти розглядається в якості перспективного кроку на шляху реалізації власної професійної та життєвої стратегії.

Релігійний фактор. Попри те, що в державній освітній політиці релігійний компонент не є обов'язковим для вивчення в університетах, в США існують поряд зі світськими університетами незначна кількість двох типів інших університетів: теологічні та релігійно-світські (грунтовне вивчення гуманітарних та природничих дисциплін з позиції релігійного вчення).

Гендерний фактор. На рівні вищої освіти ситуація виглядає наступним чином: жінки – 56%, чоловіки – 44% (5А); жінки – 50%, чоловіки – 50% (6), що засвідчує ситуацію створення в цілому рівних освітніх можливостей для представників обох статей [10].

Університетська автономія. Американські університети у відповідності до ліберальної моделі автономії, наділені широкими академічними свободами, а в своїй навчальній та науково-дослідницькій діяльності спираються більше на суспільні, аніж державні структури.

Фінансування університетів. Державна освітня стратегія передбачає фінансову підтримку як державним, так і приватним університетам, оскільки уряд звертає увагу, насамперед, на науково-дослідницький та освітній потенціал університету, а не на його форму власності. Разом з тим, з середини 90-рр. ХХ ст., у зв'язку з кризою бюджетного фінансування,

вагому роль в фінансуванні університетської освіти США став відігравати ринок, який на сьогодні поряд з державою забезпечує багатоканальне фінансування американського університету через прибутки від різноманітних грантів, проектів та договорів, благодійних фондів, продажу науково-освітніх послуг. Так, відповідно до даних звіту ОЕСР "Education at a Glance 2013: OECD Indicators" [9, с. 207] розмір недержавних інвестицій на вищу освіту станом на 2010 р. склав 63,7% загального обсягу фінансування.

Показники соціокультурного середовища. Дослідження академічної мобільності студентів у випадку з США засвідчує той факт, що станом на 2010 р. чисельність студентів-іноземців (3,4% від загальної кількості студентів) перевищує чисельність тих, які виїхали на навчання за межі США (0,3%), що засвідчує в тому числі престижність та привабливість університетської освіти. Окрім того, соціокультурне середовище американських університетів є полікультурним, оскільки до країни на навчання прибувають студенти з усіх регіонів світу, при тому що найбільший відсоток складають представники Азії – Східної, Південної та Західної, і лише потім вихідці з регіону Північної Америки та Західної Європи. Разом з тим, найбільш популярним для американських студентів-емігрантів залишаються високорозвинені країни – Великобританія, Канада, Німеччина, Франція, Ірландія, а також Австралія [10].

Мова викладання – англійська мова є основною.

Якість освіти. Попри велику кількість університетів та доволі широкі можливості доступу до них, відсоток населення США, які отримали диплом про вищу освіту рівнів ISCED 5A/6, за даними ЮНЕСКО [13, с. 14] складає 24,5%, в той час як в інших високорозвинених країнах Європи та Азії показник складає близько 30% і більше (Японія, Великобританія, Франція, ФРН). Враховуючи обсяги науково-дослідницької діяльності американських університетів ЮНЕСКО висловлює небезпідставні думки щодо того, що розвиток економіки США відбувається значною мірою за рахунок іноземних дослідників та інших зарубіжних висококваліфікованих фахівців [13].

Науково-інноваційна діяльність. На кінець ХХ ст. більше 50% всіх фундаментальних наукових досліджень випадало на частку дослідницьких центрів, сконцентрованих переважно в сотні найкращих університетів країни. Дані університети отримують понад 80% всіх державних асигнувань на академічну науку [3, с. 8–9]. Попри те, в сучасній університетській науці США існують і недоліки, що пов'язуються, насамперед, з невпинним зростанням впливу ринку на зміст наукових досліджень освітніх закладів. Внаслідок інтенсифікації дослідницької діяльності комерційних центрів, частка досліджень, які проводяться в університетах знизилася до 13,8%, з них фінансованих самими університетами 3% [5].

Професорсько-викладацький склад. Професорсько-викладацький склад американських університетів є доволі мобільним, оскільки окрім штатних викладачів, практично всі з яких мають як мінімум ступінь PhD (професорів, ад'юнкт-професорів, асистент-професорів) вагому частку займають нештатні викладачі (лектори, інструктори та запрошені викладачі

з різних країн світу). Зокрема, лише в одному Гарварді відсоток запрошених професорів складає близько 30% [6, с. 22]. За кількістю дослідників країна за період з 2002 по 2007 рр. збільшила їх чисельність з 1 млн. 342 тис. осіб до 1 млн. 425 тис. осіб, при цьому збільшивши обсяги державних витрат на одного дослідника [13, с. 8].

Організація освітнього процесу. Співвідношення студентів та викладачів в середньому складає 7:1, тобто у викладачів вистачає часу приділяти достатньо уваги студентам на індивідуальних консультаціях та "офісних" годинах, які викладач проводить зазвичай два рази на тиждень. Студент не має визначеного завчасно розкладу, оскільки сам обирає предмети для вивчення в межах пропонованих університетом.

Дослідження соціокультурного середовища університетів дозволяє зробити наступні висновки по тому, який освітній культурний капітал в теоретичній формі може бути набутий його випускниками: на рівні особистості – університети спроможні забезпечувати розвиток міжкультурних компетенцій за рахунок великої кількості іноземних студентів та професури та особистісних за рахунок організації освітнього процесу (навчальної та наукової роботи); натомість формування інструментальних компетенцій залежить від якості освіти в самих університетах; на державному рівні – культурний капітал випускників університетів США (мова в даному випадку йде про громадян цієї держави) не дозволяє останнім в повній мірі виконувати роль національної професійної еліти держави, підтвердженням чого є значний відсоток талановитих випускників – громадян інших країн; на цивілізаційному рівні – випускники американських університетів, насамперед, дослідницьких, завдяки першокласній матеріально-технічній базі та високоякісним фахівцям здійснюють потужний внесок в продукування суспільно вагомого наукового знання, а отже сприяють вирішенню глобальних проблем сучасного світу.

Дослідження культурного капіталу студентів Франції. В сучасному освітньому просторі станом на 2013 р. згідно до Національного звіту по освіті та науковим дослідженням [11, с. 32] функціонують 74 університети, які попри меншу в порівнянні з вищими спеціалізованими школами престижність та фінансування зі сторони держави, все ж залишаються бажаними для навчання як для французьких абітурієнтів, так і великої кількості іноземців. Окрім того, університети є дослідницькими закладами вищої освіти Франції, що здійснюють наукові дослідження практично у всіх галузях наукового знання.

Екзогенні фактори. За індексом освіти, країна займає 22 місце зі 122 досліджуваних (показник 0,776), що в порівнянні з індексами здоров'я (0,744), робочої сили та зайнятості (0,520) та соціально-правового забезпечення (0,943) – дає підстави стверджувати про доволі високий рівень фінансування освітнього сегменту [12]. За показником обсягу витрат на вищу освіту у відсотках від ВВП за період з 2008 по 2010 рр. очевидним є несуттєве коливання показників з 1,25% в 2008 р. до 1,33% в 2010 р. Натомість за показником обсягу витрат на науку за період з 2009 по 2011 (2012) рр. спостерігається незначне зростання починаючи з

2,24% в 2010 р. до 2,26% в 2012 р. Обсяг витрат на розвиток освіти з державного бюджету станом на 2009 р. склав 2,36%, значення якого є більшим в порівнянні з 2,31% в 2011 р. [5].

Ментальний фактор. До ментальних рис сучасних французів можна віднести: яскраво виражене почуття національної приналежності, індивідуалізм. Іншими ментальними рисами французів є високий рівень комунікабельності та вміння налагоджувати необхідні ділові та особистісні стосунки, готовність до змін та інновацій, бажання залишатися на авангарді всіх важливих соціальних змін.

Релігійний фактор. Стосовно взаємодії релігії та освіти слід відзначити наступне: Конституцією 1958 р. країна визначалася як виключно світська держава, а релігійне виховання було винесене за межі державної освіти. Наразі на рівні університетської освіти існують релігійні університети (переважно католицькі та протестантські), проте переважно приватної форми власності, а в державних університетах академічна спільнота дотримується політики лаїцизму.

Гендерний фактор. Гендерна рівність в цілому дотримується: жінки – 55%, чоловіки – 46% (5A); жінки – 47%, чоловіки – 56% (6) [10].

Університетська автономія. Університети Франції у відповідності до централізованої моделі автономії, виступають автономними освітніми закладами. Разом з тим відносини університету з державою регламентуються великою кількістю законодавчих актів, наказів та інструкцій органів державного управління; між ними підписуються договори, в яких фіксуються обов'язки університетів перед державою в аспекті розвитку освіти та наукових досліджень та обов'язки держави по забезпеченню фінансовими ресурсами та відкриттю нових викладацьких посад.

Фінансування університетів. Держава у відповідності до власної освітньої політики здійснює фінансування університетів в суттєвому вимірі. Підтвердженням цьому можуть слугувати обсяги державних витрат на вищу освіту, які у Франції складають 81,9% проти 19,1% недержавних [9, с. 207]. Разом з тим держава здійснює фінансування університетів в однакових пропорціях, що унеможливорює формування конкурентного середовища поміж освітніми закладами.

Показники соціокультурного середовища. Дослідження академічної мобільності студентів університетів Франції засвідчує той факт, що станом на 2010 р. чисельність студентів-іноземців (11,9% від загальної кількості студентів) перевищує чисельність тих, які виїхали на навчання за межі Франції (2,4%), що підтверджує привабливість французької освіти для зарубіжних громадян. Студенти-французи для закордонного навчання обирають переважно країни Європи (ФРН, Великобританія, Швейцарія) та Північну Америку (США, Канада), натомість до французьких університетів приїздять в найбільшій кількості вихідці з регіонів Близького Сходу та Північної Африки (фактор французької мови), Субсахари і лише потім з Північної Америки та Західної Європи [10].

Освітньо-кваліфікаційні рівні. Всі університети Франції мають можливість здійснювати підготовку студентів за трьома типами освітніх програм: "license"

(ліценціат), для вступу на який потрібно мати диплом бакалавра; "maîtrise" (магістратура) та "doctorat" (докторантура). Відповідно до національного звіту з освіти [11, с. 175], за період з 2012 по 2013 рр. чисельність ліценціатів та магістрів зросла на 2,5% та 3% відповідно, в той час як слухачів курсу докторантури впала на 1,3%, що не сприяє розвитку наукових кадрів країни.

Мови викладання. Французька та англійська мови, проте тест на знання французької мови при вступі є обов'язковим.

Якість освіти. Університети Франції дають освіту високої якості за рахунок інтернаціоналізованих навчальних програм та достатньої матеріально-технічної бази, проте частка іноземних викладачів є низькою і складає близько 7% [6, с. 22] її суттєвим чином понижує. Окрім того, практика прийому великої кількості студентів також не сприяє підтриманню високої якості освіти.

Науково-інноваційна діяльність. Превалювання освітньої складової в діяльності університетів витісняє науково-дослідницьку діяльність. Значна кількість науковців та студентів, які прагнуть займатися науковою роботою обирають для своєї професійної кар'єри університети США та Великобританії. З метою підняття ефективності науково-інноваційної роботи уряд Франції здійснює низку реформ в напрямку об'єднання університетів та наукових установ держави (Національний науково-дослідницький центр (CNRS), Національний інститут агрономічних досліджень (INRA)). Частка НІОКР, що реалізується в університетах Франції станом на 2012 р. склав 20,8% від загального обсягу, при тому 1,1% з них мають університетське фінансування [5].

Професорсько-викладацький склад. Професорсько-викладацький склад університетів Франції формується переважно з внутрішніх фахівців. Значна кількість університетів є державними організаціями, і їх діяльність обмежена суворими правилами прийому на роботу викладачів та контролем за їх діяльністю. Частина наукових співробітників та персоналу мають чиновницький статус, що робить їх менш мобільними в академічному та науковому вимірах. Попри те, що кількість дослідників в країні за період з 2002 по 2007 рр. зросла з 186 тис. осіб до 216 тис. осіб, обсяг валових внутрішніх витрат держави на одного дослідника за аналогічний період скоротився [13, с. 8]. В закладах вищої освіти частка науковців від загального числа науковців станом на 2011 р. склала 28,6% [5].

Організація освітнього процесу. Навчання проходить в навчальних групах (найчастіше по 3–5 осіб), які формуються самостійно на початку семестру. Колективні форми роботи обираються з метою формування у студентів вміння працювати в командах, що є необхідним для французьких студентів з точки зору їх ментального "індивідуалізму". Іншою особливістю університетів є той факт, що студенти мають право вибору лише фіксованої кількості дисциплін.

Культурний капітал студентів як показник міри виконання французькими університетами сучасної місії: на рівні особистості – університети спроможні

забезпечувати розвиток міжкультурних та особистісних компетенцій, в той час як інструментальні компетенції (підприємницькі, частково дослідницькі) отримують менші можливості для формування; на державному рівні – культурний капітал випускників університетів Франції (мова в даному випадку йде про громадян цієї держави) не дозволяє останнім в повній мірі виконувати роль національної професійної еліти держави з тієї причини, що її підготовку здійснюють переважно вищі школи, за винятком наукової еліти; на цивілізаційному рівні – випускники французьких університетів здійснюють власний внесок в розвиток суспільно вагомого наукового знання, та проведення досліджень, проте науковий потенціал університетів потребує більших інвестицій зі сторони як урядового, так і приватного фінансування.

Дослідження культурного капіталу студентів Ірану. На сьогодні в системі університетської освіти Ірану виділяють три типи закладів: близько 90 державних та приватних університетів світського типу, 120 університетів очно–заочного навчання (“Пеяме нур”) та близько 100 ісламських університетів.

Екзогенні фактори. Значення індексу освіти складає – 0,051, та визначає 68 місце держави зі 122 аналізованих країн світу (індекси здоров'я, робочої сили й зайнятості та соціально–політичного захисту оцінюються в (–0,274), (–1,059) та (–0,564)) [12]. Підтвердження позитивної динаміки розвитку вищої освіти з точки зору фінансування знаходимо в показниках обсягу ВВП на розвиток вищої освіти та частки витрат на вищу освіту від загального обсягу урядових витрат: на вищу освіту частка ВВП за період з 2010–2012 рр. зросла з 0,91% (2010 р.) до 1% станом на 2012 р.; частка державного бюджету на розвиток освіти станом на 2012 р. складає 4,4% (в 2010 р. – 3,65%), що засвідчує факт збільшення фінансування освіти зі сторони урядових витрат. Показник витрат на науку склав станом на 2008 р. лише 0,75% [5].

Ментальний фактор. Внаслідок того, що культура іранців належить до культур закритого типу з яскраво вираженою релігійною детермінантою, до ментальних рис народу можна віднести: регламентоване дотримання національних обрядів та традицій, пересторога щодо проникнення та поширення невластивих для мусульманського світу ідей, поглядів, соціальних практик, що не виявляється у звичайному спілкуванні з представником іншої культури.

Релігійний фактор. Релігія та освіта мають тісні взаємозв'язки, що виявляється в функціонуванні ісламських університетів, в яких навчання для чоловіків та жінок є роздільним. Іншим виміром впливу є той факт, що уповноважені особи релігійного лідера шіїтського Ірану (рахбара) очолюють спеціальні підрозділи в складі університетів, призначенням яких є підтримка політики ісламізації університетів.

Гендерний фактор. Гендерний баланс в університетському освітньому середовищі не дотримується на рівні ISCED 6, оскільки частка жінок в даному сегменті складає лише 35%; натомість на рівні ISCED 5A ситуація виглядає інакшою, оскільки частка жінок–студенток складає 54% [10].

Університетська автономія. Автономія університетів, особливо інституційна, на сучасному

етапі потребує свого реформування, оскільки в практиці функціонування університетів її рівень є недостатнім для конкурентоздатної освітньо–наукової діяльності вузів в глобалізованому мультикультурному світі.

Фінансування університетів. Фінансування як освітньої, так і наукової діяльності університетів здійснюється переважно за рахунок державних джерел, тому освіта в державних університетах є безкоштовною.

Показники соціокультурного середовища університетів. Показники мобільності студентів Ірану демонструють картину, властиву для країни, розвитку вищої освіти якої тривалий час перебував в закритому соціокультурному просторі. В даній країні відсоток студентів–іноземців є меншим від частки тих, хто виїздить на навчання за межі Ірану у співвідношенні 0,1:1,0. На навчання з–за кордону прибувають, насамперед, студенти з країн Південної та Західної Азії (до яких належить і сам Іран) та країн Близького Сходу/Північної Африки. Разом з тим, найбільш популярними для виїзду за кордон для іранських студентів є Малайзія, США, Великобританія, ФРН та Канада [10].

Освітньо–кваліфікаційні рівні. Освітні рівні в даній державі подібні до тих, що функціонують в глобальному освітньому просторі: бакалаврат, магістратура та докторантура.

Мови викладання – окрім персидської мови (фарсі), навчання може проводитися англійською та арабською мовами.

Якість освіти. Якість університетської освіти Ірану може розглядатися з двох позицій: як освіта країни ісламського світу або ж сучасного інформаційного світу. В першому випадку, за рахунок релігійної університетської освіти вона вважається доволі високою, в другому – загальна якість освіти допоки не є конкурентоздатною на світовому ринку, внаслідок, насамперед, відірваності освітніх програм та постаті формованого фахівця від запитів сучасного ринку праці. В навчальних планах студентів університетів не передбачений збалансований розвиток спеціальних та світоглядно–універсальних дисциплін, недостатня увага приділяється всебічному інтелектуальному розвитку, а також формуванню дослідницьких навиків та підприємницьких компетенцій [4, с. 16].

Науково–інноваційна діяльність. Розвиток університетської науки, які і всієї науки в цілому, визначається пріоритетними напрямками розвитку держави, особливо враховуючи той факт, що згідно зі статистикою Всесвітньої доповіді ЮНЕСКО з науки за 2010 р. остання фінансується на 73% державним сектором [13, с. 22]. Університети реалізують близько 33% всього обсягу НІОКР (7,4% є фінансовані самими університетами) [5], переважна частина яких відноситься до таких наукових напрямків як ядерні та космічні технології, нанотехнології тощо. В інших галузях народного господарства обсяг державних інвестицій є суттєво меншим, наукові дослідження не вирізняють повнотою охоплення, внаслідок чого не лише держава, але й культурний капітал студентів як майбутньої професійно–наукової еліти не набуває необхідних компетенцій.

Професорсько–викладацький склад. Викладачі ісламських університетів є кваліфікованими фахівцями

в своїй діяльності, проте на рівні світських, а особливо дослідницьких університетів, спостерігається протилежна тенденція: частина наукової університетської еліти емігрує до інших країн, в той час як інші науковці (близько 51,5%) [5] не мають достатніх ресурсів для надання сучасної високоякісної освіти. Окрім обмежених можливостей для проведення наукових досліджень, значний відсоток викладачів, на погляд фахівця освіти Ірану Р.Зареї, не проводять достатньої культурно-виховної роботи зі студентами [2, с. 18].

Організація освітнього процесу. Освітній процес побудований переважно з використанням традиційного підходу, в якому студент виступає об'єктом навчального впливу викладача, що не сприяє розвитку діалогічних форм роботи.

Культурний капітал студентів та міра виконання університетами місії: на рівні особистості – університети в цілому не сприяють формуванню у студентів універсальних компетенцій достатнього рівня; на державному рівні – культурний капітал випускників університетів Ірану внаслідок невідповідної освіти до запитів сучасного світу не є достатнім для того, щоб презентувати національну інтелектуальну еліту держави (за винятком релігійної); на цивілізаційному рівні – випускники та фахівці іранських університетів не є спроможними в повній мірі реалізувати глобальне призначення університетів, внаслідок недостатнього і навчального, і науково-інноваційного розвитку самих освітніх закладів.

Таким чином, дослідження культурного капіталу студентів університетів обраних країн підводить нас до розуміння того, що в світній системі кожної держави існують як спільні з іншими, так і індивідуальні перепони на шляху до становлення відповідних до запитів сучасності освітніх закладів. В числі найбільш загальних слід назвати проблему набуття інструментальних компетенцій внаслідок необхідності адаптації університетських систем до динамічних запитів інформаційного світу, проблему нерівномірного рівня якості освіти в університетах певної країни, недостатніх інвестицій в науково-дослідницьку діяльність тощо. До переліку індивідуальних проблем можливо віднести наступні: загальна нестача фінансових ресурсів або ж нецільове їх використання, відсутність збалансованої державної політики в галузі університетської освіти, недостатній рівень інтегрованості в процес інтернаціоналізації університетів, формалізація автономії освітніх закладів при запереченні її дієвого застосування, насамкінець, використання застарілих навчально-інноваційних методик організації та проведення освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Бурдуковская Е.А. Социокультурная среда вуза как педагогический фактор личностного становления студента: автореф. дис. ... канд. педаг. наук: спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Е.А. Бурдуковская. – Комсомольск-на-Амуре, 2008. – 21 с.
2. Зареи Р. Системный подход к осуществлению инновационной деятельности педагогических университетов Ирана: автореф. дис. ... канд. педаг. наук: спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Р.Зареи. – Душанбе, 2012. – 22 с.
3. Лиферов А.П. Организация научных исследований в университетах Соединенных Штатов Америки / А.П. Лиферов

// Вестник Рязанского государственного педагогического университета имени С.А. Есенина. – 2007. – №4. – С.3–20.

4. Марданшахи М. Формирование профессиональной компетенции будущих предпринимателей в высших учебных заведениях Ирана: автореф. дис. ... канд. педаг. наук: спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования (педагогические науки)" / М.М. Марданшахи. – Душанбе, 2013. – 20 с.
5. Офіційний сайт Інституту статистики ЮНЕСКО (розділ "Освіта" та "Наука, технології та інновації") [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uis.unesco.org/datacentre/pages/default.aspx>
6. Салми Дж. Создание университетов мирового класса / Дж.Салми. – Москва: Весь мир, 2009. – 132 с.
7. Фонд Карнегі з питань покращення викладання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://classifications.carnegiefoundation.org/summary/basic.php>
8. Чибисова Н.Г. Социокультурная среда вуза – фундамент накопления студентами культурного капитала / Н.Г. Чибисова // Alma mater. Вестник высшей школы. – 2010. – №8. – С.18–25.
9. Education at a Glance 2013: OECD Indicators. – Paris: OECD Publishing, 2013. – 436 p.
10. Global Education Digest 2012. – Monreal: UNESCO Institut for Statistics, 2012. – 191 p.
11. Reperes&References Statistiques–2014. – Paris: DEPP, 2014. – 431 p.
12. The Human Capital Report: Insight Report by World Economic Forum. – Geneva: WEF, 2013. – 540 p.
13. Unesco Science Report 2010: The current status of science around the world. – Paris: UNESCO, 2010. – 520 p.

References

1. Burdukovskaja E.A. Sotsiokul'turnaja sreda vuza kak pedagogicheskiy faktor lichnostnogo stanovlenija studenta: avtoref. dis. ... kand. pedag. nauk: spets. 13.00.08 "Teorija i metodika profesional'nogo obrazovanija" / E.A. Burdukovskaja. – Komsomol'sk-na-Amure, 2008. – 21 s.
2. Zarei R. Sistemnyy podhod k osushchestvleniyu innovatsionnoy dejatel'nosti pedagogicheskikh universitetov Irana: avtoref. dis. ... kand. pedag. nauk: spets. 13.00.01 "Obschchaja pedagogika. Istorija pedagogiki i obrazovanija" / R.Zarei. – Dushanbe, 2012. – 22 s.
3. Liferov A.P. Organizatsija nauchnykh issledovaniy v universitetakh Soedinennykh Shtatov Ameriki / A.P. Liferov // Vestnik Ryazanskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta imeni S.A. Esenina. – 2007. – №4. – С.3–20.
4. Mardanshaxhi M.M. Formirovanije professional'noj kompetensii buduschikh predprinimatelej v vysshykh uchebnykh zavedenijah Irana: avtoref. dis. ... kand. pedag. nauk: spets. 13.00.01 "Obschchaja pedagogika. Istorija pedagogiki i obrazovanija" / M.Mardanshaxhi. – Dushanbe, 2013. – 20 s.
5. Ofitsiyniy sait Instytutu statystyky YUNESKO (rozdil "Osvita" ta "Nauka, tekhnolohii ta innovatsii") [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.uis.unesco.org/datacentre/pages/default.aspx>
6. Salmi Dzh. Sozdanie universitetov mirovogo klassa / Dzh.Salmi. – Moskva: Ves' mir, 2009. – 132 s.
7. Fond Karnehi z pytan' pokrashchennia vykladannia [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://classifications.carnegiefoundation.org/summary/basic.php>
8. Chibisova N.G. Sotsiokul'turnaja sreda vuza – fundament nakoplenija studentami kul'turnogo kapitala / N.G. Chibisova // Alma mater. – 2010. – №8. – С.18–25.
9. Education at a Glance 2013: OECD Indicators. – Paris: OECD Publishing, 2013. – 436 p.
10. Global Education Digest 2012. – Monreal: UNESCO Institut for Statistics, 2012. – 191 p.
11. Reperes&References Statistiques–2014. – Paris: DEPP, 2014. – 431 p.
12. The Human Capital Report: Insight Report by World Economic Forum. – Geneva: WEF, 2013. – 540 p.
13. Unesco Science Report 2010: The current status of science around the world. – Paris: UNESCO, 2010. – 520 p.

Kolotylo M. O., Lecturer of the department of philosophy National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute" (Ukraine, Kiev), fortitidea@yandex.ua

The study of the cultural capital of students as an indicator of the realization of her mission in modern universities (by the case of the university systems in the United States, France and Iran)

The modern information age is based on the use of brand new resource – intellectual potential of the individual, so that social institution of education becomes unfixed in time signs ontological process, existential in nature. The essential transformation of the education system produce changes in established forms of the university, the nature of which is determined by the processes of mass–education and virtual globalization of educational environment. The need to reform the content of academic, administrative and organizational culture of educational institutions, the list of functions performed actualizes understanding of the new mission of the university as an expression of its purpose in a society that is mediated tasks relating to human /professional, state and civilization. Conceptualization new mission in terms of human–university system of education must be based on understanding the role of person as the creator of culture and educational institution – as a space of cultural capital formation.

Keywords: cultural capital, universities, student.

Колотыло М. А., преподаватель кафедры философии, Национальный технический университет Украины "Киевский политехнический институт" (Украина, Киев), fortitidea@yandex.ua

Исследование культурного капитала студентов как показатель реализации миссии современных университетов (на примере университетских систем США, Франции и Ирана)

Современная информационная эпоха основывается на использовании качественно нового ресурса – интеллектуального потенциала личности, вследствие чего социальный институт образования приобретает качества нефиксированного во времени онтологического процесса, имеющего экзистенциальное значение. Сущностные трансформации системы образования порождают изменения в устоявшихся формах деятельности университета, характер которых определяется процессами массовизации и виртуальной глобализации образовательного пространства. Необходимость реформирования содержания академической, управленческой и организационной культуры учебной институции, перечень выполняемых функций актуализирует осмысление новой миссии университета как выражение его назначения в обществе, опосредуемое задачами по отношению к образу человека / специалиста, государства и цивилизации. Концептуализация новой миссии университета в условиях человекоцентрической системы образования, в свою очередь, должна базироваться на осознании роли человека как творца культуры, а образовательного учреждения в качестве пространства формирования его культурного капитала.

Ключевые слова: культурный капитал, университет, студент.

* * *

УДК 37.013.73:159.923.2

Безена І. М.

старший викладач кафедри управління загальноосвітніх навчальних закладів, комунальний заклад "Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти" (Україна, Дніпропетровськ), ivanbezena@ Rambler.ru

ФІЛОСОФСЬКО–ОСВІТНІ АСПЕКТИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Відображаються філософсько–освітні аспекти щодо пошуку нових підходів у процесі самореалізації особистості в шкільний період, становлення людини та закладення в цей період основ для самореалізації успішної та самодостатньої особистості. На перший план освітнього процесу в шкільній освіті виходять різноманітні практики і ідеї індивідуального навчання та виховання, що передбачають виявлення і розвиток гранично індивідуальних життєвих проєктів школярів, врахування при цьому інтересів мікрогруп, наголос на самоосвітньому процесі індивіда, особливого значення набувають інформаційно–комунікативні технології в процесі шкільного навчання. Вирішенню цих питань має сприяти розробка відповідного філософсько–освітнього інструментарію, оскільки саме за допомогою філософського світогляду людина заявляє про своє бажання взяти на себе відповідальність за свідоме вирішення власної життєвої долі. У цьому розумінні філософія виступає як інтелектуальне прояснення своєї життєвої ситуації, осмислення стратегії та тактики своєї самореалізації.

Ключові слова: інтеграційні процеси, самореалізація особистості, процес індивідуалізації, індивідуалізм, споживчий інтерес, психологізація навчально–виховного процесу, технократично зорієнтовані знання.

Процес самореалізації особистості виступає важливою ознакою сучасного постіндустріального суспільства, який особливо окреслюється в контексті світової глобалізації. Адже саме поведінка індивіда, його ціннісні підходи визначають зміни у світі. Шкільний період навчання є однією з перших сходинок в освіті та соціалізації дитини, займає значний період у часовому вимірі, тому фактично формує основу–фундамент майбутнього життєпростору для самореалізації особистості. Педагог допомагає дитині усвідомити себе особистістю, виявити і розкрити можливості щодо становлення самосвідомості в здійсненні особистісно–значущих і суспільно прийнятних способів самовизначення, самореалізації та самоствердження. Тому особливо важливим стає осмислити та окреслити філософсько–освітні аспекти самореалізації особистості в контексті потреб постіндустріального суспільства.

Мета статті полягає в тому, щоб окреслити філософсько–освітні аспекти самореалізації особистості у сфері шкільної освіти в контексті потреб постіндустріального суспільства. Адже саме в шкільний період особистість проходить різні етапи становлення, саме тоді закладаються основи і формуються життєві принципи її самореалізації.

Проблема особистості та питання її самореалізації займає особливе місце в системі філософсько–освітніх аспектів його осмислення та вивчення. Ці проблеми вивчалися з найдавніших часів, а особливого розвитку вони отримали в роботах Я.–А. Коменського, Ж.–Ж. Руссо, Й.Песталоцці.

Гуманістична концепція набула розвитку і у вітчизняній педагогіці. Український філософ Г.Сковорода зробив перші кроки щодо утвердження єдності окремої людини з народом та його впливу на людське щастя і високі моральні норми та життєві дії особистості. Видатний педагог В.Сухомлинський через гуманістичні принципи педагогічної діяльності визначав шляхи реалізації ціннісних основ особистості, її гідності, індивідуальної неповторності. Творчо поєднували філософсько–педагогічну теорію і практику педагоги–новатори В.Шаталов, І.Волков, Ш.Амонашвілі, С.Лисенкова, Є.Льїн та інші. Вони підтвердили і розвинули основні позиції гуманної педагогіки щодо формування творчих можливостей людини, її інтелектуальної свободи, створення максимально сприятливих умов для розкриття особистості. Вищевказані питання також знайшли своє наукове висвітлення в сучасній Україні з різних філософсько–освітніх аспектів в дослідженнях В.Креміня, М.Романенка, О.Висоцької, В.Андрущенко, Б.Братаніча, Л.Паращенко, С.Максименка, М.Ватковської, І.Підласого, О.Фролової, Л.Ткаченко, В.Гузя, І.Беха, Є.Верещак та інших.

Самореалізація завжди була лейтмотивом в процесі навчання особи, й особливо це притаманне періоду становлення особистості, тобто в шкільні роки. Успішна самореалізація особистості неможлива без індивідуалізації освітнього процесу. Саме через індивідуальний підхід до навчання та її результативність як суспільство, так і особистість роблять суттєві кроки у напрямку певного соціально–економічного й історичного розвитку, реалізації